

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Посилення полікультурних процесів в українському соціумі висуває нові вимоги до освітнього процесу, акцентуючи увагу на формуванні толерантної особистості. У контексті сучасних гуманістичних парадигм толерантність розглядається не лише як соціальна норма, але і як стрижнева цінність, що визначає характер людських взаємин. Вона базується на визнанні рівноправності кожного суб'єкта, повазі до відмінностей у світогляді та виборі на користь конструктивного діалогу замість агресії чи домінування.

Науковий аналіз проблеми свідчить, що саме дошкільне дитинство є найбільш сприятливим етапом для виховання толерантності. Ефективність формування толерантності напряму залежить від віку; старший дошкільний вік є важливим етапом, коли дитина стає здатною до глибокого співпереживання та засвоєння етичних закономірностей.

Як зазначає дослідниця В. Деленко, цей період характеризується особливою чутливістю малюків до засвоєння моральних норм та розвиненою здатністю до співпереживання [2, с. 15]. Оскільки старший дошкільний вік є фундаментом для закладання ціннісних основ світогляду, цілеспрямована робота в цей час – найбільш ефективна. М. Бикова підкреслює, що справжня толерантність у цьому віці трансформується у ставлення до іншого як до рівного, що включає безумовне право особистості бути «не такою, як усі» [1, с. 121].

Виховання толерантності неможливе без особистого прикладу дорослого. Тільки через емпатійне та рівноправне спілкування педагога з дітьми закладається внутрішня психологічна основа терпимості у вихованців. Особливого значення у процесі становлення толерантної культури дитини набуває особистість педагога. Згідно з концепцією Л. Єфименко, комунікативна толерантність вихователя закладу дошкільної освіти має проявлятися через уміння будувати спілкування на засадах довіри, доброзичливості й емпатії. Внутрішня духовна основа педагога, його здатність приймати індивідуальність кожного вихованця стають зовнішнім орієнтиром для дітей, формуючи у них готовність до позитивної міжособистісної взаємодії [3, с. 168].

Психолого-педагогічною основою для виховання терпимості у старших дошкільників є їхній перехід до позаситуативно-особистісного спілкування. Н. Скрипник зауважує, що ця форма взаємодії спрямовує увагу дитини на соціальну сферу, правила поведінки та складні закономірності людських стосунків. У цей період критично важливо розвивати усвідомлення цінності кожної особистості, оскільки визнання чужої самотності стає фундаментом для мирного врегулювання конфліктів [4, с. 178]. Розвинена толерантність та налаштованість на діалог – це обов’язкові умови функціонування особистості в умовах культурного розмаїття, що і є головною метою полікультурної освіти.

Ефективність виховання толерантності у ЗДО зумовлена унікальною соціальною структурою цієї установи. На відміну від сімейного виховання, де дитина часто перебуває в центрі уваги, середовище дитячого садка – це природним майданчиком для апробації різних моделей соціальної поведінки. Головною перевагою ЗДО є наявність сталого дитячого співтовариства. Саме в групі однолітків дитина вперше стикається з реальним розмаїттям характерів, фізичних можливостей, етнічних особливостей та звичок. Це створює умови для практичного навчання – від простого спостереження за відмінностями до активного прийняття «іншого». Педагогічний процес має базуватися на принципах гуманізму. Це означає, що будь-яка активність (гра, навчання чи праця) повинна підкреслювати цінність особистості кожної дитини. Замість авторитарного тиску вихователь створює простір, де дитина відчувається захищеною та важливою.

Сучасний підхід передбачає відмову від моделі «вихователь – об’єкт виховання». Натомість впроваджується рівноправне партнерство. Коли дитина визнається повноправним суб’єктом спілкування, вона вчиться поважати таку ж суб’єктність в інших. Це виховує внутрішню відповідальність за власні слова та вчинки. Важливою умовою формування толерантності є надання вихованцям свободи висловлювань. Якщо дитина має право відкрито виражати свої думки та проявляти індивідуальність у різних формах діяльності, вона стає більш відкритою до аналогічних проявів з боку однолітків. Толерантність народжується там, де немає страху перед «несхожістю». Завдяки поєднанню суб’єктного підходу та можливостей дитячого колективу, толерантність перетворюється з абстрактного правила на природну форму співіснування дитини в соціумі.

Для ефективної реалізації цих завдань у педагогічній практиці доцільно використовувати методику роботи з казкою, яка виступає готовою моделлю соціальної взаємодії. Для дошкільників абстрактне поняття «толерантність» найкраще розкривається через конкретні образи. Наприклад, казка «Рукавичка» ілюструє принципи інклюзії та гостинності, де кожен герой знаходить місце у спільному просторі. Твір «Ріпка» наочно демонструє цінність внеску кожного учасника громади, незалежно від його розміру чи сили, а «Кривенька качечка» вчить дітей глибинного співчуття до тих, хто має фізичні особливості.

Найкращим способом трансформації абстрактного поняття «толерантність» у внутрішнє переконання дитини є використання зрозумілих образів (казки, ігрові моделі). Це дає змогу дитині на практиці побачити переваги інклюзії та співпраці.

Отже, формування толерантності у старших дошкільників є системним процесом, що потребує поєднання емпатійної позиції вихователя, використання фольклорних засобів та створення умов для позитивного соціального досвіду. Тільки через розуміння різноманітності як цінності можливе виховання гармонійної особистості, здатної до самореалізації у багатонаціональному суспільстві. Виховання толерантності з дитинства є запорукою цивілізованого розвитку суспільства, оскільки формує готовність до конструктивного діалогу та мирного врегулювання конфліктів у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бикова М. Толерантність як актуальна проблема виховання в закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 10. С. 117–130.

2. Деленко В. Педагогічні умови виховання толерантних взаємостосунків дітей у дошкільному навчальному закладі. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 76 (2). С. 13–17.

3. Єфименко Л. Структурні компоненти та рівні вихованості комунікативної толерантності майбутніх педагогів дошкільного профілю. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31 (3). С. 165–170.

4. Скрипник Н. Створення толерантного середовища у дошкільному закладі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. Вип. 20. С. 175–180.